

Vrij Nederland

De PvdA wil weer links zijn (maar nu even niet)

Hoe boer Arend-Jan zijn kudde en zichzelf verloor

Roy Lichtenstein: saboteur van de pop-art

Onderzoek

Sjoemelen in de polder

De lijst: álle steekpenningen, foute declaraties, vervalste cv's en andere misstappen van politiek Nederland

Voodoo 2013

De vloek en de handel

In Ghana, Togo en Benin is voodoo hecht verbonden met het slavernijverleden.

foto's Nicola Lo Calzo tekst Rudie Kagie

Links: Clement Olivier de Montaguere stamt af van de Fransman Olivier de Montaguere, die in 1776 in opdracht van koning Louis XVI het slavenvervoer van Ouidah naar West-Indië begon te organiseren. Rechts: Fort San Sebastian bij Elmina, nu rechtbank en museum

Een gedroogde hagedis, een geprepareerde hondenkop, twee afgezaagde olifantenpoten, stekels van een stekelvarken, een rijtje schedels van bavianen, katten en hyena's. Op buitenstaanders komt deze stinkende koopwaar weinig devoot over, maar de dierlijke resten die op de markt van Ouidah grif van de hand gaan, zijn onmisbaar bij het celebreren van de voodooïs. De kraampjes zien er uitbundig uit, er klinkt hypnotiserend tromgeroffel en buitlend over het marktplein roepen bont uitgedoste medicijnmannen magische formules om boze geesten te bezweren. In de jaren negentig van de vorige eeuw verhiel volksrepubliek Benin (in navolging van Haïti) voodoo officieel tot een erkende godsdienst. Dat was bedoeld als een emancipatoir gebaar om aan te geven dat westerse zendelingen hun strijd tegen het 'inheemse bijgeloof' definitief konden opgeven.

Bij voodoo valt het geloof in de schepper samen met de verering van veertien mindere goden en godinnen, voorouders en geesten. Deze variant op het christendom was ooit het zwarte antwoord op de blanke theorie dat slavernij gerust mocht van God. Voorstanders van de slavernij beriepen zich op een passage in het Bijbelboek Genesis, waar te lezen valt hoe Cham een vloek over zichzelf en zijn nakomelingen afriep. Exegeten meenden dat als gevolg van deze vloek het 'zwarte ras' voortaan geknecht door het leven moest gaan. Zelfs op het Afrikaanse continent sloeg de boodschap aan. De uit Ghana afkomstige Jacobus Capitein (1717-1747), die het geluk had om aan de slavenketens te ontsnappen en als eerste zwarte student theologie aan de Leidse universiteit ging studeren, promoveerde op een proefschrift waarin hij aantoonde dat slavernij volledig in overeenstemming was met de Heilige Schrift. De Yoruba-, Fon- en Ewestammen in West-Afrika konden alleen nog hopen dat hun rituelen hen zouden helpen ontsnappen aan de ellendige doem waarmee aartszondaar Cham hen had opgezadeld.

Koning zonder auto

Dit jaar is het anderhalve eeuw geleden dat in Nederlandse koloniën de slavernij officieel werd afgeschaft, maar in Ghana (centrum van slavenhandel naar onder meer Suriname en Curaçao), Togo en Benin zijn de sporen van dit verleden

nog volop zichtbaar. De havenstad Ouidah aan de zuidkust van Benin groeide uit tot het grootste vooedocentrum ter wereld. De 'porte de non retour' werd een toeristische attractie, net als de drie ruïnes van Europese forten, een slavernijmuseum, het jaarlijkse 'trancefestival' en de tempel van Dagbé, de Hemelse Python die de ogen van de mens opende.

Mito Daho Kpassènon resideert als koning van Ouidah in een bescheiden paleis dat hij zelden verlaat. Hij heeft geen auto en volgens de koninklijke etiquette is het ongepast voor hem om zich te voet in het openbare leven te begeven. De monarch stamt af van koning Kpasse die de stad omstreeks 1580 oprichtte en handelsbetrekkingen aanknoopte met Portugese kooplieden die kort daarop met de verscheping van slaven begonnen. Koning Mito is behalve de lokale vorst van Ouidah ook leidinggevend binnen de nationale vooedobeweging.

Zijn eminente stadsgenoot Honoré Feliciano de Souza staat aan het hoofd van de Agoudas-gemeenschap. Hij geniet hoog aanzien als achter-achterkleinzoon van Chacha I, die aan het begin van de negentiende eeuw bemiddelde in de verkoop van slaven aan Europeanen. De neiging om de handelsactiviteiten van zijn verre voorvader te veroordelen, vindt Chacha III volkomen misplaatst. 'Destijds maakte ons land deel uit van het koninkrijk Dahomey waar onderdanen werden vermoord. Chacha I redde levens door ervoor te zorgen dat mensen in Brazilië aan het werk konden.'

Clement Olivier de Montaguere, een Afrikaanse zakenman met een voorliefde voor klassieke kostuums en flamboyante vlinderdasjes, stamt af van de Fransman Olivier de Montaguere die in 1776 in opdracht van koning Louis XVI het slaventransport van Ouidah naar West-Indië begon te organiseren. De vooraanstaande familie verloochent haar Europese wortels niet. In de huiskamer geen vooedooaltaar, maar een witgepleisterde muur waar Christus vanaf het kruishout lijdzaam op de bewoners neerziet.

Handelsgeest

Met dezelfde vanzelfsprekendheid als waarmee de Afrikaanse aristocratie het behoud van haar over de rug van slaven verworven kapitaal wordt gegund, volhardt het proletariaat in gebruiken die er tijdens de ballingschap in de diaspora inslopen. Veel slaven uit West-Afrika kwamen in Brazilië terecht, zoals ook blijkt uit de vele Portugese achternamen in de telefoon-gids van Ouidah. Na hun bevrijding keerden honderdduizenden voormalige slaven terug. Hun vooedoorituelen hadden intussen de kleur aangenomen van de omgeving waar ze vertoefden. Zo raakte in Benin de *Buriyan* ingeburgerd, een aan het Braziliaanse carnaval verwante

Voodoo: het zwarte antwoord op de blanke theorie dat slavernij mocht van God

maskerade waar een gekarikaturiseerde slechte slavenbaas (*soulard*) wordt bespot, maar de nagedachtenis van de alom gerespecteerde 'humane' slavenhandelaar Chacha I wordt gekoesterd. Dat de legendarische koopman wordt uitgebeeld met een wit doodskopmasker is niet boosaardig bedoeld, maar verwijst naar het heilige ontzag waarmee de dood in dit deel van Afrika bejegend wordt.

De intrigerende samenhang tussen occulte begaafdheid en sluwe handelsgeest is al tientallen jaren voer voor antropologen. De vermogende familie Godonou Dossou uit Porto-Novo staat dicht genoeg bij God om geloof, hoop en liefde te kunnen bieden aan zieken en anderszins behoeftigen. Voorouder Akplogan was een legendarische vooedopriester. Op het hoogtepunt van de Franse overheersing gaf Akplogan zijn geloof op, veranderde zijn naam in Godonou ('de jongste van het gezin') en stichtte een zakelijk imperium dat zijn nageslacht tot op de dag van vandaag met succes voortzet.

Ten westen van Benin wordt de invloed van voodoo op het openbare leven geleidelijk minder zichtbaar, maar tot diep in Ghana torenen monumentale herinneringen aan de slaventijd uit boven de kustlijn. Philip Atta-Twason werkt als gids en beheerder bij het in 1640 door Nederlanders gebouwde Fort William in de Ghanese havenstad Anomabu. Na de afschaffing van de slavernij was het fort eerst gevangenis, later postkantoor. Nu is het net zo'n bezienswaardigheid als Fort San Sebastian bij Elmina, in 1642 door Nederlandse zeehelden buitgemaakt op de Portugezen. Tot de afschaffing van de slavernij was San Sebastian een cellencomplex en verdedigingspost. Symbolisch genoeg huisvest het nu zowel een rechtbank als een museum: het oordeel en de geschiedenis onder één dak. ■

©Nicola Lo Calzo/Luzphoto Agency

Achterkleinkinderen van David Akplogan Godonou Dossou, een rijke koopman die het katholicisme omarmde zonder de voodoo te laten vallen, leven in het huis in Porto-Novo dat hun overgrootvader bouwde in de vroege negentiende eeuw

Adogbagbe Idelphonse (links) is priesteres van de Mami Tchamba-cultus. 'Ik werkte als typiste. In 1971, tijdens een christelijke mis, raakte ik bezeten door de geest Tchamba'

Boven: foto's van een Afrikaanse familie die na de slavernijtijd is geklommen op de sociale ladder

Onder: wandschildering van het ruim van een slavernij

Links: het in 1640 door de Nederlanders gebouwde Fort William in de Ghanese havenstad Anomabu. Rechts: Honoré Feliciano de Souza, hoofd van de Agoudas-gemeenschap en nazaat van Chacha I, die begin negentiende eeuw bemiddelde in de verkoop van slaven aan Europeanen

De Verhalen

Rechts: Mito Daho Kpassènon, koning van Ouidah en leidinggevend binnen de nationale vooedobeweging
Onder: een foto uit de jaren twintig van David Akplogan Godonou Dossou, een rijke koopman die het katholicisme combineerde met voodoo
Onder: In de Buriyan-maskerade worden dood en destructie opgeroepen met een ossenkop op een houten karkas

